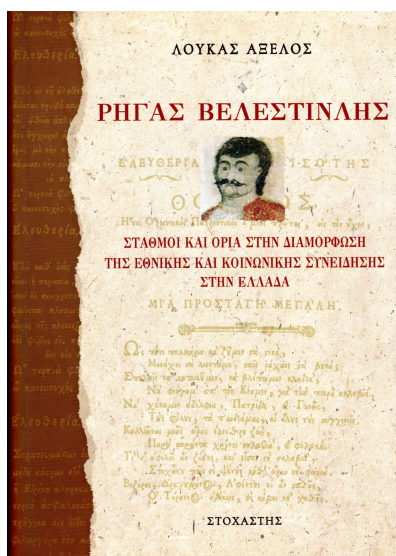

Δημήτριος Καραμπερόπουλος,
Παρουσίαση του βιβλίου: **Λουκάς Αξελός,**
Ρήγας Βελεστινλής. Σταθμοί και όρια στην διαμόρφωση της
εθνικής και κοινωνικής συνείδησης στην Ελλάδα,
Αθήνα, εκδόσεις "Στοχαστής" 2003

Αθήνα, 8 Νοεμβρίου 2004, "Στοά του Βιβλίου".

Κυρίες και κύριοι,

Κατά την ενασχόληση μου εδώ και δεκαπέντε χρόνια με τον Ρήγα με θλίψη διαπιστώνονταν ότι στη σχετική βιβλιογραφία η μόνη Διδακτορική Διατριβή με θέμα τον Ρήγα εκπονήθηκε στη Γαλλία το 1937 από τον Απόστολο Δασκαλάκη, ενώ στην Ελλάδα παρόμοια εκπόνηση δυστυχώς δεν είχε πραγματοποιηθεί, λόγω ίσως της επικρατούσης σχεδόν απαξιωτικής θεώρησης του Ρήγα και του έργου του στον χώρο των ιστορικών.

Όμως πριν από δύο χρόνια είχα τη μεγάλη χαρά πρώτα να πληροφορηθώ ότι τελευταία έχει εκπονηθεί διδακτορική διατριβή η οποία υποστηρίχθηκε και εγκρίθηκε στο Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη συνέχεια να γνωρίσω τον διδάκτορα συγγραφέα Λουκά Αξελό και το ογκώδες έργο του, που περιλαμβάνεται στο παρουσιαζόμενο σήμερα βιβλίο.

Ευχαριστίες εκφράζονται στον συγγραφέα Λουκά Αξελό για τη χαρά που μου πρόσφερε με την πρώτη αυτή επιμελημένη διδακτορική διατριβή στην Ελλάδα για τον Ρήγα Βελεστινλή. καθώς και για την τιμή που μου έκανε να με προσκαλέσει να συμμετάσχω στη σημερινή εκδήλωση της παρουσιάσεως της ογκώδους μελέτης του για τον Ρήγα Βελεστινλή. Παράλληλα η Επιστημονική Εταιρεία Μελέτη Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα συγχαίρει τους αξιοτίμους καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών, που δύο εξ αυτών συμμετέχουν σήμερα στην παρουσίαση, ο κ. Πανούσης και ο κ. Μανιάτης, που δέχθηκαν και συμπαραστάθηκαν στην εκπόνηση της πρώτης αυτής διδακτορικής διατριβής στην Ελλάδα για τον Ρήγα Βελεστινλή.

Κυρίες και κύριοι,

Το βιβλίο του Λουκά Αξελού, *Ρήγας Βελεστινλής. Σταθμοί και όρια στην διαμόρφωση της εθνικής και κοινωνικής συνείδησης στην Ελλάδα* αποτελούμενο από 673 σελ. είναι φροντισμένο εκδοτικά, καλοτυπωμένο σε σαμουά χαρτί, σε 8^ο σχήμα 17X24, βιβλιοδετημένο και με εντυπωσιακή κουβερτούρα. Μία έκδοση αντάξια του περιεχομένου της.

Στην αρχή του βιβλίου ο συγγραφέας σε μία σελίδα παραθέτει τους στίχους 41-48 του Θουρίου που αρχίζουν:

«Σ' Ανατολή και Δύση και Νότο και Βορά

Για την Πατρίδα όλοι να 'χωμεν μια καρδιά...»

Όμως παρακάτω με νόημα παραθέτει ένα στίχο του Σικελιανού, θέλοντας να δείξει την τραγικότητα του μαρτυρικού θανάτου του Ρήγα

«Δεν είν ο Χάρος όξω από της λευτεριάς τη μοίρα».

Στον Πρόλογο του ο συγγραφέας Λουκάς Αξελός εκφράζει τις ευχαριστίες του στην επταμελή επιτροπή των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αθηνών που ήταν αρμόδιοι για την έγκρισή της καθώς επίσης ευχαριστεί και όλους εκείνους οι οποίοι συνέβαλαν με διάφορους τρόπους στην ολοκλήρωση της μελέτης. Επί πλέον σημειώνει ότι επικέντρωσε «το ενδιαφέρον σε μία φυσιογνωμία της νεότερης ιστορίας μας, τον Ρήγα Βελεστινλή, επιδιώκοντας μέσω της έρευνας, να εξειδικεύσει, συγκεκριμενοποιήσει και τεκμηριώσει περαιτέρω την άποψη ότι ο Βελεστινλής αποτελεί πράγματι σταθμό και όριο στην διαμόρφωση της εθνικής και κοινωνικής συνείδησης στη σύγχρονη Ελλάδα. Ορόσημο και οδόσημο στον νεώτερο πολιτικό και

πολιτιστικό μας βίο». Στόχο τον οποίο θεωρώ ότι πέτυχε και δικαιοματικά θα πρέπει να είναι υπερήφανος για το βιβλίο του αυτό.

Στη συνέχεια σε 23 (19-41) σελίδες περιέχεται η Εισαγωγή στην αρχή της οποίας παραθέτει χαρακτηριστικούς στίχους του Μπρέχτ:

«Λογοτεχνίες ολάκερες
Μ' εκλεκτά λόγια γραμμένες
Θ' ανασκαφτούν για την έρευνα μια μικρής ένδειξης:
Πως τον καιρό της καταπίεσης (ας πούμε)
Ζούσαν κι επαναστάτες».

Στην Εισαγωγή ο συγγραφέας συνοπτικά καταγράφει μερικές απόψεις του, που διεξοδικά αναπτύσσονται στα οικεία κεφάλαια του βιβλίου. Ενδεικτικά γίνεται αναφορά στη στάση του Ρήγα έναντι της ελληνικής αρχαιότητας για την οποία παρατηρεί πολύ σωστά ότι «*βασιική επιδίωξη του Ρήγα ήταν η αποκατάσταση της ιστορίας του ελληνικού έθνους μέσω της επιβεβαίωσης της ιστορικής συνέχειας και η ενδυνάμωση της εθνικής συνείδησης, ως αποτέλεσμα της ενίσχυσης της ιστορικής αυτογνωσίας και αυτοπεποίθησης*» (σελ. 35). Επίσης επισημαίνει ότι «*η βαθιά αρχαιογνωσία του Ρήγα δεν αποτελούσε όχημα στο παρελθόν, αλλά την "πρώτη ύλη" με την οποία έπλασε το σύγχρονο ιδεολογικό και πολιτειακό του πρότυπο*», κάτι που όπως με έμφαση ο συγγραφέας τονίζει «*διαφοροποιεί τον Ρήγα από πολλούς αρχαιολάτρες της εποχής του*».

Επίσης για τον ισχυρισμό, ότι ο Ρήγας ήταν ακόλουθος της γαλλικής σκέψης και πολιτικής, εφ' όσον μετέφρασε βιβλία από τα γαλλικά καθώς και το σύνταγμα για τη Νέα Πολιτική Διοίκηση του κράτους του, που θα δημιουργούσε μετά την επανάσταση, ο συγγραφέας παρατηρεί ότι «*Η συστηματική ανάγνωση του έργου του Ρήγα συνολικά, αλλά και η καθόλου πρακτική του, δεν οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο φιλόδοξος στόχος του μιάς ανεξάρτητης Ελληνικής Δημοκρατίας υποτασσόταν στους σχεδιασμούς της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής*» (σελ. 39). Και συνεχίζει τονίζοντας ότι «*Ο Ρήγας ανήκει σαφώς στην "κριτική πτέρυγα" των οπαδών της Γαλλικής Επανάστασης και όχι των ποικίλων άνευ όρων μεταφορέων της*». Με την ευκαιρία σημειώνουμε ότι υπέρ του Ναπολέοντα Βοναπάρτη, που θεωρούνταν ελευθερωτής των λαών, ορισμένοι Έλληνες λόγιοι έπλεξαν διθυράμβους υπέρ του. Ο Ρήγας όμως δεν έγραψε ούτε μία φράση ούτε ένα στίχο υπέρ του Βοναπάρτη. Αντίθετα εκείνο τον καιρό, το 1797, τύπωνε την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, προσφέροντας τον ως πρότυπο στους σκλαβωμένους Έλληνες.

Ο συγγραφέας στη συνέχεια παραθέτει σε 7 σελίδες μία «Χρονογραφία Ρήγα Βελεστινλή, 1757-1798», αναγράφοντας και άλλα σύγχρονα γεγονότα, με τα οποία κατατοπίζεται ο αναγνώστης για την τότε εποχή.

Το περιεχόμενο του βιβλίου μεθοδολογικά κατανέμεται σε δώδεκα κεφάλαια εκ των οποίων τα τρία πρώτα αποτελούν το Πρώτο μέρος. Στις πενήντα σελίδες του πρώτου κεφαλαίου με το γενικό τίτλο «Ο ελληνικός κόσμος στα χρόνια του Ρήγα Βελεστινλή (Εισαγωγικές παρατηρήσεις)» προσφέρει το περίγραμμα της εποχής του Ρήγα και αναλύεται σε τέσσερις ενότητες: «Η κρίση της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Εσωτερικές και διεθνείς επιπτώσεις», «ο ελληνικός κόσμος στη Βαλκανική πραγματικότητα του 18^{ου} αιώνα. Ο ρόλος του ελληνικού παράγοντα», «Η ελληνική εμπορικοναυτική τάξη. Χαρακτηριστικά και ιδιομορφίες του ελληνικού αστισμού» και την τέταρτη ενότητα «Η συγκρότηση του μετώπου ανατροπής. Προβλήματα και διλήμματα».

Το δεύτερο κεφάλαιο εκ 30 σελ. περιλαμβάνει τα σχετικά με τη ζωή του Ρήγα στο Βελεστίνο, τη Κωνσταντινούπολη, το Βουκουρέστι και μέχρι τη πρώτη μετάβασή του στη Βιέννη το 1790 και περιέχει τις δύο ενότητες «Η νεότητα του Ρήγα», «Κωνσταντινούπολη - Βουκουρέστι. Η διαμόρφωση των προϋποθέσεων».

Το τρίτο περιλαμβάνει τρεις ενότητες «Η ανάπτυξη του απελευθερωτικού αγώνα των ευρωπαϊκών λαών. Ιδιαιτερότητες του βαλκανικού χώρου», «Η εμφάνιση του Ρήγα στην Βιέννη. Διεύρυνση της πολιτικής του δράσης», «Η μυστική εταιρεία της Βιέννη. Τα όρια του εγχειρήματος». Ο συγγραφέας αξιολογώντας τη βιβλιογραφία θέτει στη σωστή διάσταση τη συνωμοτική δραστηριότητα του Ρήγα κατά τη παραμονή του στη Βιέννη. Ο Ρήγας κατόρθωσε να συγκαλύπτει τους σκοπούς του και να παραπλανά την Αυστριακή Μυστική Αστυνομία παρ' όλο που είχε επαφές με τόσους ανθρώπους και έπαιρνε την άδεια εκτύπωσης από τον λογοκρίτη της Αστυνομίας για τα βιβλία του και τους Χάρτες του. Επί πλέον για να κατέλθει στην Ελλάδα κατόρθωσε και πήρε διαβατήριο από τις αυστριακές αρχές χωρίς να έχουν αντιληφθεί το ελάχιστο, αν και ήταν υπό παρακολούθηση.

Το Δεύτερο Μέρος το βιβλίου περιλαμβάνει επτά κεφάλαια, το τέταρτο έως το δέκατο, στα οποία ο συγγραφέας διεξοδικά εξετάζει ένα-ένα τα έργα του Ρήγα, λαμβάνοντας υπ' όψιν του όλη τη σχετική βιβλιογραφία.

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στο πρώτο βιβλίο του Ρήγα «Σχολείον των ντελικάτων εραστών» και περιέχει τις ενότητες «Ένας αισθαντικός νέος με φιλελεύθερες απόψεις», «Σχολείον των ντελικάτων εραστών», παραθέτοντας το περιεχόμενο του βιβλίου, «΄΄Νεανικό αμάρτημα΄΄ ή απαρχή μιάς πορείας», «Απλή μετάφραση, απόδοση ή αναδημιουργία;». Ο συγγραφέας με τεκμήρια υποστηρίζει ότι ο Ρήγας δεν έκανε απλή μετάφραση, αλλά αναδημιουργία. Ακόμη ότι ο «Ρήγας δεν έχει αντίληψη ΄΄μεταφορέα΄΄ αλλά δημιουργού-εραμιστή». Αντικρούει πολύ εύστοχα τις απόψεις που είχαν διατυπωθεί κατά το παρελθόν ότι τάχα το μεταφραστικό του αυτό έργο δεν έχει περιεχόμενο μορφωτικό και ήταν ένα ΄΄νεανικό αμάρτημα΄΄, όπως χαρακτηριστικά έχει γραφεί.

Το Πέμπτο κεφάλαιο έχει τον τίτλο «Φυσικής απάνθισμα ή όχημα παιδείας και διαφωτισμού» με τις ενότητες «Ελληνικός διαφωτισμός. Δημιουργία προϋποθέσεων στοιχειώδους υποδομής και επιστημονικό καθήκον», «Ένας Έλληνας Εγκυκλοπαιδιστής», «Φυσικής απάνθισμα. Ένα υποδειγματικό εκλαϊκευτικό εγχειρίδιο», αναγράφοντας το περιεχόμενο του βιβλίου, που ένα μεγάλο μέρος του είναι μετάφραση όπως έχουμε δείξει από τη Γαλλική Εγκυκλοπαιδεία των Ντιντερώ και Ντ' Αλαμπέρτ (Diderot, D' Alembert). Κατ' αυτόν τον τρόπο το Φυσικής απάνθισμα, γραμμένο σε απλούν ύφος και σε ρέουσα γλαφυρή γλώσσα, τώρα έχει πάρει την πρέπουσα θέση στην ιστορία των επιστημών της χώρας μας, ενώ θεωρούνταν ως ένα βιβλίο χαμηλού επιστημονικού επιπέδου.

Για το έργο «Ηθικός Τρίπους» αφιερώνεται το έκτο κεφάλαιο, το οποίο περιέχει τις ενότητες «Η στράτευση της λογοτεχνίας», «Τα Ολύμπια», «Η βοσκοπούλα των Άλλεων», «Ο Πρώτος ναύτης» αναλύοντας τα έργα αυτά. Τα δύο πρώτα είναι αποδεδειγμένα πλέον ως έργα του Ρήγα και το τρίτο του Αντωνίου Κορωνιού.

Στο κεφάλαιο αυτό ο συγγραφέας σε 5 σελίδες, σελ. 281-286, περιλαμβάνει με ερωτηματικό μάλιστα «Το σαγανάκι της τρέλας. Έργο του Ρήγα ή ανωνύμου;» έργο που δημοσιεύθηκε το 1998 από τη Ρουμάνια ελληνίστρια Λία Σίσακοφ. Θεωρούμε ότι πολύ ορθά έπραξε ο συγγραφέας και το συμπεριέλαβε, διότι ακόμη δεν έχει ολοκληρωθεί η έρευνα σχετικά με την γνησιότητα η μη ως έργου του Ρήγα. Πάντως οι παρατηρήσεις του είναι πολύ εύστοχες, όπως για παράδειγμα ότι «σε κανένα έργο του Ρήγα, το ύφος του Βελεστινλή δεν αγγίζει τα όρια του λιβέλλου», όπως στο μνημονευόμενο.

Στο έβδομο κεφάλαιο διεξοδικά ο συγγραφέας αναλύει το βιβλίο «Νέος Ανάχαρσις» στις δύο ενότητες «Ιστορική μνήμη. Ένα αποτελεσματικό όπλο», «Σημειώσεις και σχόλια. Απλή επίδειξη

ευρυμάθειας ή άσκηση πολιτικής και με άλλα μέσα;». Στο χαρτογραφικό έργο αφιερώνεται το όγδοο κεφάλαιο, που φέρει το γενικό τίτλο «Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος ή μεγάλος πατριδογνωστικός οδηγός του ελληνικού έθνους;» και περιλαμβάνει τις δύο ενότητες «Η συμπόρευση της γεωγραφίας με την ιστορία», «Η χαρτογράφηση ενός μεγάλου οράματος».

Στο επόμενο κεφάλαιο, το ένατο, ο συγγραφέας μεθοδικά αναλύει το ποιητικό έργο του Ρήγα στις ακόλουθες τρεις ενότητες: «Η εκδοτική πλευρά. Διασωθέντα», «Ποιητής, στιχουργός, τραγουδοποιός και μουσικός, μα πάνω απ' όλα εθνεγέρτης. Θούριος Ύμνος, Ύμνος Πατριωτικός (Χαρήτε τη ζωή, Δεύτε παιδιά των Ελλήνων)», «Περιεχόμενο και μορφή. Αισθητική διάσταση και γλώσσα στα τραγούδια του Ρήγα». Επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι «οι στίχοι του Ρήγα ήταν άμεσοι και απλοί. Μιλούσαν για το βασικό θέμα που απασχολούσε όλους τους υπόδουλους για τα δεινά της σκλαβιάς και έθεταν στρωτά χωρίς περιστροφές ή ακκισμούς το πρόβλημα της εξέγερσης».

Μάλιστα ο Γεώργιος Τερτσέτης χαρακτήρισε τον Θούριο ως «το ιερότερο άσμα της φυλής μας»¹ τονίζοντας επί πλέον ότι τα τραγούδια του Ρήγα «Ως σάλπιγγες εις την Ιεριχώ εγκρέμισαν τα τείχη της Τριπολιτσάς, ετίναξαν εις τον αέρα με τους αλλοφύλους τα φρούρια της Μονεμβασιάς, του Ναυπλίου, των Αθηνών και τα τρικάρτα του εχθρού». Και με έμφαση ο Τερτσέτης συμπληρώνει: «Τα λογιωτατίστικα άσματα, δεν εγκρέμισαν ποτέ, δεν σαλεύουν ούτε την αράχνην του κοκόρου της καμινάδας». Ξεκάθαρα τονίζει ότι μόνον ο επαναστατικός παιάνας, ο Θούριος του Ρήγα, θα μπορούσε να ξεσηκώσει τους σκλαβωμένους ραγιάδες για την επανάσταση, για το ιδανικό της ελευθερίας.

Το δέκατο κεφάλαιο καταλαμβάνει 60 σελίδες και ο συγγραφέας ασχολείται αναλυτικά με το πολιτικό σχέδιο του Ρήγα, που ήθελε να δημιουργήσει στον Βαλκανικό χώρο μετά την επανάστασή του, αντικαθιστώντας την απολυταρχική εξουσία του σουλτάνου. Το κεφάλαιο αναλύεται σε πέντε ενότητες: «Το κυνήγι των ιδεών. Έκδοση και κατάσχεση ενός επαναστατικού маниφέστου», «Νέα Πολιτική Διοίκηση. Πρωτοποριακή πολιτειακή πρόταση για μία ελληνική δημοκρατία των λαών της βαλκανικής ή ανέφικτη πολιτικό όραμα;», «Μία συνταγματική πρόταση που δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Δυνατότητες και όρια ενός φιλόδοξου εγχειρήματος», «Εγκόλπιον στρατιωτικών και Δημοκρατική κατήχησις. Το βάρος της απώλειας», «Ένας πρωτοπόρος της κίνησης

¹Γεωργίου Τερτσέτη, (1800-1874), «Λόγος της 25 Μαρτίου 1857», στο *Άπαντα*, αναστήλωση Γ. Βαλέτας, έκδ. Γιοβάνη, Αθήνα 1967, τόμ. Α', σελ. 226.

των ιδεών, της εκδοτικής δραστηριότητας, του τύπου, της πληροφόρησης και της ελευθεροτυπίας».

Το τρίτο Μέρος περιλαμβάνει τα δύο τελευταία κεφάλαια. Το ενδέκατο κεφάλαιο έχει τον τίτλο «Ο ιδεολογικός και πολιτικός κόσμος του Ρήγα» και περιλαμβάνει τις ενότητες «Οι βασικές συνιστώσες», «Ο αρχαίος ελληνικός κόσμος», «Ενιαίος ιστορικός χώρος. Οι εθνικοί και κοινωνικοί αγώνες των βαλκανικών λαών», «Διαφωτισμός», «Επαναστατικές ιδέες - Γαλλική Επανάσταση - Δημοκρατικός πατριωτισμός».

Το τελευταίο κεφάλαιο, το δωδέκατο φέρει τον γενικό τίτλο «Το τέλος ενός επαναστάτη» και περιλαμβάνει τις ενότητες «Οι τελευταίες προετοιμασίες. Αποστολή των κιβωτίων. Η μοιραία επιστολή», «Η προδοσία του Οικονόμου. Σύλληψη του Ρήγα και του Περραιβού. Κινητοποίηση των Αυστριακών αρχών», «Διαδοχικές συλλήψεις-ανακρίσεις. Η στάση των κρατουμένων», «Ατελέσφορες απόπειρες διάσωσης. Μεταφορά στο Βελιγράδι και δολοφονία του Ρήγα και των συντρόφων του», «Εξάρθρωση της μυστικής εταιρείας της Βιέννης. Οι διασωθέντες».

Το βιβλίο εμπλουτίζεται και με ορισμένες εικόνες: Τρία πορτραίτα του Ρήγα, του Διονυσίου Τσόκου, του Rippingille, του Θανάση Παγώνη σε τοιχογραφία στη Δράκια Πηλίου. Δύο παραστάσεις, η μία Κοραΐς-Ρήγας-Υψηλάντης, και η άλλη του Θεόφιλου με τον Κοραΐ και τον Ρήγα, που βοηθούν την πληγωμένη Ελλάδα να ανεγερθεί. Τη σελίδα της *Εφημερίδος*, Βιέννη 1790 των αδελφών Πούλιου, την Ταβέρνα των Ελλήνων της Βιέννης, τις σελίδες τίτλων των βιβλίων *Σχολείον ντελικάτων εραστών*, *Φυσικής απάνθισμα*, *Τα Ολύμπια*, *Νέος Ανάχαρσις*, *Χάρτας της Ελλάδος*, την πρώτη σελίδα Θουρίου έκδ. Περραιβού του 1798, σελίδα από το περιοδικό *Παρθενών 1871* με τη Νέα Πολιτική Διοίκηση, ο πύργος Νεμπόιζα, και τη σελίδα με την αφιέρωση στον Ρήγα της Ελληνικής Νομαρχίας.

Σε 60 σελίδες παρατίθεται η πλούσια όντως Βιβλιογραφία την οποία ο συγγραφέας χρησιμοποίησε. Στην αρχή είναι τα έργα του Ρήγα, και οι μεταγενέστερες εκδόσεις, επανεκδόσεις και ανατυπώσεις τους. Στη συνέχεια σε 32 σελ. με αλφαβητική σειρά των συγγραφέων παρατίθενται τα αυτοτελή βιβλία, ενώ στις υπόλοιπες 19 σελ. τα διάφορα δημοσιεύματα σε περιοδικά εφημερίδες και ανάτυπα.

Ο συγγραφέας είναι κύριος της πολυπληθούς βιβλιογραφίας περί Ρήγα, την οποία χρησιμοποιεί πολύ σωστά στα κείμενά του και στις υποσημειώσεις. Μάλιστα παραθέτει πολλά κομμάτια από τα

βιβλία της Βιβλιογραφίας, τα οποία βοηθούν κατ' αυτόν τον τρόπον τον αναγνώστη να βγάξει και τα δικά του συμπεράσματα. Για παράδειγμα αναφέρουμε ότι κατά την ανάγνωση του κεφαλαίου «Ο Ενιαίος ιστορικός χώρος», σελ. 459, ο συγγραφέας παραθέτει το διάβημα του Δημητρίου Υψηλάντη προς τις Οθωμανικές Αρχές της Κρήτης, καλοκαίρι 1821, στο οποίο ανευρίσκει κανείς αυτούσιες φράσεις του Ρήγα από την *Επαναστατική Προκήρυξη*: «Κανείς χριστιανός δεν ήταν σίγουρος, μήτε δια την ζωήν του, μήτε δια την τιμήν του, μήτε δια τα υποστατικά του».

Ένα στοιχείο επί πλέον που θα πρέπει να τονισθεί είναι το γεγονός ότι το βιβλίο *«Ρήγας Βελεστινλής. Σταθμοί και όρια στην διαμόρφωση της εθνικής και κοινωνικής συνείδησης στην Ελλάδα»* είναι γραμμένο με επιστημονική υπευθυνότητα, χωρίς ιδεολογικές στρεβλώσεις, και επί πλέον με σαφήνεια και μεθοδικότητα. Με την εργασία αυτή ο συγγραφέας αναδεικνύει την πολυσχιδή και πληθωρική προσωπικότητα του Ρήγα, ως μία από τις μοναδικές προσωπικότητες του νεώτερου ελληνισμού και γενικότερα του Βαλκανικού χώρου: Διαφωτιστής, επαναστάτης, πολιτικός νους, στρατιωτικός νους, εθνεγέρτης, μάρτυρας και οραματιστής μιας δημοκρατικής πολιτείας του βαλκανικού χώρου.

Και ο συγγραφέας περατώνει το βιβλίο του τονίζοντας ότι *«ο Ρήγας δεν ευτύχησε να δει τον σπόρο που έσπειρε. Όμως εκείνο που η ιστορία επιβεβαίωσε, είναι ότι οι λαοί της Χερσονήσου του Αίμου δεν τον ξέχασαν. Ο ίδιος έπεσε μαχόμενος, οι ιδέες του όμως δεν δολοφονήθηκαν»*. Και συμπληρώνει ο συγγραφέας με έμφαση ότι *«Σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα το φάντασμα του Ρήγα πλανιόταν πάνω από την Βαλκανική, εμπνέοντας και εμπυχώνοντας τους λαούς της. Και θα πλανιέται εσαεί, όσο ο άνθρωπος θα βρίσκεται στο αποφασιστικό δίλημμα να ζυγίζει το νόημα της υπάρξεώς του ανάμεσα σε σαράντα χρόνους σκλαβιάς και μιάς μέρας ζωής»*.

Καταλήγοντας κυρίες και κύριοι μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι ο Λουκάς Αξελός με τη συστηματική αυτή μελέτη του δικαιωματικά κατατάσσεται στους συγγραφείς του Ρήγα, που έγραψαν συνολικά για τη ζωή και το έργο του, όπως ο Απόστολος Δασκαλάκης και ο Λεάνδρος Βρανούσης.